

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота
з дисципліни «Мікроекономіка» на тему:
«Результативність функціонування банківської системи в Україні»

Студентки 2 курсу групи МЕСЕ-21

Починок Наталії

Науковий керівник:

старший викладач, к.е.н. Чирак І.М.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Тернопіль - 2017

План

ВСТУП

1. Теоретичні засади функціонування банківської системи.
2. Аналіз ефективності діяльності банківської системи України.
3. Проблеми і перспективи вітчизняної банківської системи та напрями підвищення результативності її функціонування.

ВИСНОВКИ

Список використаних джерел

Зміст

ВСТУП.....	4
1. Теоретичні засади функціонування банківської системи.....	5
2. Аналіз ефективності діяльності банківської системи України.....	14
3. Проблеми і перспективи вітчизняної банківської системи та напрями підвищення результативності її функціонування.....	26
ВИСНОВКИ	34
Список використаної літератури.....	37
ДОДАТКИ	40

ВСТУП

Банківська система стала вагомим елементом економіки будь-якої держави, її рівень та розвиток залежить від рівня розвитку ринкових відносин.

Актуальність даної проблеми, а також дослідження способів, форм й засад функціонування банківських систем усього світу зумовлена тим, що саме через структури банківської системи проходять грошові розрахунки і платежі суб'єктів господарювання: організацій, установ, підприємств і населення. Вона мобілізує і перетворює доходи й заощадження усіх верств населення, виконуючи багатоманітні кредитні й інвестиційні, довірчі, посередницькі та інші операції.

Стан банківської системи України завжди привертав увагу провідних вчених-економістів. Питання, присвячені аспектам підвищення конкурентоспроможності банківської системи, розглянуті в працях таких авторів: Т. Гірченко, А. Кузнєцова, В. Міщенко, О. Примерова та ін. Значну увагу дослідженню питань капіталізації банківської системи приділяли такі економісти: М. Діба, Ж. Довгань, І. Кравченко, Н. Горовець та ін.

Мета дослідження: вивчити і проаналізувати стан та ефективність функціонування банківської системи України; визначити та науково обґрунтувати шляхи створення ефективної, тобто сильної та гнучкої, банківської інфраструктури.

Практичне значення даного дослідження полягає в тому, що розробка правильної концепції розвитку банківської системи України стає одним з пріоритетних і водночас надскладних завдань, призначених забезпечити економічну стабільність країн не тільки з розвиненою економікою, але й тих, які знаходяться в стані становлення та розвитку ринкових відносин.

1. Теоретичні засади функціонування банківської системи.

Ринкові зміни та перетворення в економічній системі все більше привертають сьогодні увагу науковців до банківської системи, оскільки це вона є домінантою, котра акумулює надлишкові грошові ресурси у певних господарських секторах та перенаправляє їх у ті, що відчують потребу у додатковому залученні коштів, тобто забезпечує грошовий рух в економіці загалом.

Специфічні функції банківської діяльності обумовлюють потребу організаційно, а також правового виокремлення їх у відносно обмежену (замкнуту) самостійну структуру, - банківську систему. Вона вступає у тісну взаємодію з усіма іншими структурами та підструктурами. Це, до прикладу, бюджетна, валютна, торговельна, податкова система тощо. Тобто, у поєднанні з багатьма суб'єктами господарської діяльності, банківська система представляється як одна із основ економічної системи загалом. Банківська система входить до складу кредитної, а значить і фінансової системи держави.

За допомогою основних посередників – банків – фінансовий ринок здійснює перерозподіл ресурсів на платних засадах і суттєво впливає на стійкість, ліквідність та ефективність фінансової системи. Це пояснюється тим, що ринок фінансів точно відображає і покликаний задовольняти попит і пропозицію на фінансові ресурси. На сучасному етапі фінансовий ринок перебуває під значним впливом процесів глобалізації та концентрації. Так, значна частина ресурсів надходить на вітчизняний ринок власне з міжнародного фінансового ринку, завдяки утворенню фінансових супермаркетів змінюються пропорції конкуренції, відповідно, можливий олігопольний вплив на ціну ресурсів.

До прикладу, в посткризовий період спостерігається істотне зростання ролі банківської системи, що виникає внаслідок раціонального розподілу

ресурсів між потребуваними сферами економіки задля відновлення економічних процесів у докризових обсягах та розвиток у пріоритетних напрямках для удосконалення структури національної промисловості від ресурсо-орієнтованих галузей до галузей, що виробляють високотехнологічні кінцеві продукти та послуги. Звичайно, необхідним є і покращення фондового ринку та небанківських фінансових посередників, що сприятиме посиленню конкуренції, зниженню вартості ресурсів та розширенню спектру пропонованих послуг.

Як бачимо, банківська система є невід'ємною основою складу фінансової системи держави, тому нам потрібно організувати ефективну роботу банків задля безперервного обігу фінансових ресурсів між сферами економіки країни.

Для банківської системи характерні: складність, цілісність, структурність, динамічність, відкритість, гнучкість, ефективність, вона є безперечною частиною соціально-економічної системи. Складність банківської системи зумовлена різноманітністю банків, її складових елементів, різнобічним та багатохарактерним зв'язком між ними. Під структурністю розуміємо, що банківська система організує свої складові у внутрішню визначену структуру. Динамічність ж визначається і пояснюється тим, що банківська система не буває статичною, постійно зазнає впливу внутрішнього та зовнішнього середовищ. Еволюціонуючи як одне ціле, вона вдосконалюється, зростає доповнюючись новими компонентами, новими зв'язками. Цілісність означає, що відбувається охоплення різноманіття банків, підпорядкованих НБУ. Відкритість пояснюється активною взаємодією із державними структурами, з організаціями інших країн, і звісно те, що тільки за умов ефективності й чіткої організації роботи цілої банківської системи, а не лише окремих її елементів, може забезпечуватись вдале функціонування її як одного цілого й виконання призначених для неї цілей та завдань.

Головною ціллю функціонування окремих банків стає отримання прибутків, проте на рівні банківської системи така мета втрачає свою актуальність і відходить на другий план, залишаючись важливою лише для банків, що складають систему. Для банківської системи притаманні інші пріоритети, як приклад: всеохоплюючий нагляд за діяльністю складових системи з метою збалансування та налагодження компромісів між інтересами банків та бажаннями суспільства. Не менш важливим є також створення умов для надійного й стабільного функціонування системи та її елементів в цілому для стабілізації грошей та безперервного обслуговування економіки. Жодному банку по одинці не досягти цього, яким би могутнім він не позиціонувався, ось чому важлива скоординованість дій банків, котра досягається завдяки групуванню їх у великий налагоджений механізм – банківську систему.

Отже, під банківською системою розуміють чітко субординовану, структуровану та законодавчо обґрунтовану сукупність фінансових суб'єктів, котрі на постійній основі професійно здійснюють банківську діяльність та функціонально зв'язані в суцільну економічну структуру. [1]

Сучасні наукові трактування поняття «банківська система» можна групувати за трьома напрямками.

Перший підхід характеризує загальні засади банківської системи. Наприклад, на думку А.Мороза, банківська система – це взаємозв'язок різних видів банків та банківських установ у їхній сукупності[2].

Визначення банківської системи, наведене в Законі України «Про банківську діяльність», теж можна віднести до першого підходу: «Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків (державних та недержавних), що створені і діють на території України відповідно до закону» [3].

До прихильників другого підходу належать Є.Жарковська, О.Костюченко, А.Селіванова. На думку Є.Жарковської, банківська система представляє собою сукупність різних видів національних банків і кредитних установ, котрі діють у межах загального грошово-кредитного механізму [4].

Згідно з третім напрямом до структурних складових банківської системи зачисляють також банківську інфраструктуру, тобто всю численність організацій, чи установ, що мають прямий обов'язок забезпечувати функціонування банківської системи [5].

В ринкових економіках розвинених країн мають місце дворівневий різновид банківської системи. Верхній, тобто перший, рівень такої системи представляється центральним (емісійним) банком. Нижній - діяльністю комерційних банків, що, поза тим, класифікуються на універсальні та спеціалізовані, тобто інвестиційні, ощадні, галузеві, внутрішньовиробничі банки, іпотечні, тимчасові ощадні банки, а також на небанківські кредитно-фінансові інститути (інвестиційні компанії й фонди, страхові та трастові компанії, пенсійні фонди, ломбарди). Зокрема, О.Дзюблюк переконує, що банківська інфраструктура є як допоміжна ланка, яка входить до банківської системи, проте не належить до жодного з цих рівнів [6].

Міжнародній практиці відомі кілька типів банківських систем: розподільна, централізована, ринкова та, традиційно, перехідного типу.

Банківська система першого (централізованого або розподільного) типу має наступні особливості:

- Присутній монополізм держави на формування банків, тобто держава стає єдиним власником;
- Однорівнева банківська система;
- За зобов'язанням банків відповідальність несе сама держава;

- Банки цілком залежать від діяльності та рішень уряду;
- Зосередженість в одному банку кредитних та емісійних операцій;
- Керівництво банку має призначатись центральною (чи місцевою) владою.

Банківська система ринкового типу, на відмінну від розподільної, незалежна та базується на:

- Розмежуванні кредитних та емісійних функцій (емісія готівки зосереджується в центральному, а кредитуванням юридичних та фізичних осіб займаються інші, комерційні, інвестиційні, інноваційні, іпотечні, ощадні банки);
- Відповідальність по зобов'язанням держави несе сама держава, так само, як і комерційні банки несуть відповідальність за власні;
- Відсутності монополії на банківську діяльність в руках влади.

Як зазначалось вище, для нормального функціонування банківської системи важливу партію відіграє наявність правильної, науково обґрунтованої законодавчої бази, що регулюватиме правовий статус банків, їхню роль та повноваження, а також діяльність у визначених сферах економіки.

В Україні, так само як і в багатьох країнах світу, маємо вище згадану банківську систему дворівневого виду, що складається з Національного банку України (НБУ) та інших (комерційних) банків, відносини між якими, відповідно до положень Закону «Про банки і банківську діяльність», побудовані у двох площинах – вертикально та горизонтально [7].

Дворівнева побудова – якісна ознака банківських систем, що безпрецедентно вказує на ринковий тип економіки в країні. Відповідно однорівнева за таких умов не існуватиме, адже для неї характерною є присутність тоталітаризму, як, наприклад, в СРСР.

Українська державна банківська система розпочала своє формування з роздержавлення вже існуючих на території країни радянських банків та активного створення власних, опираючись вже на ринкові традиції. До кінця 1991 р. були створені приблизно 40 банків із різною формою власності, серед яких і Укрбудбанк, Легбанк, Лісбанк, Укрпостачбанк, та звісно піонери приватних банків, їх ще називають банками “нової хвилі”, такі як Приватбанк, Градобанк, РОДОВІД БАНК, Укрінбанк, Перкомбанк.

Національний банк України складає собою перший рівень, тому що саме він посідає провідну позицію у впровадженні грошово-кредитної політики та організації грошового обігу, координує активність комерційних банків, а тому є центральним гравцем у регулюванні всієї економіки держави.

Відповідно до Конституції України головним обов'язком НБУ є максимальне сприяння дотриманню стабільності національної грошової одиниці – гривні. Серед інших місій Національного банку виділяють: емісію грошей, впровадження грошово-кредитної політики, регулювання цінності національної валюти, виконання спеціальних фінансових доручень влади підтримка валютного курсу гривні та роль кредитора останньої інстанції інших банків.

Серед праць економістів немає однозначного визначення поняття банку, рівно так само, як і його ролі на ринку фінансів, чи місця в економічних ланцюгах. Це пояснюється великим спектром самих фінансових посередників, а також розмаїттям операції, в котрих вони приймають участь під час своєї професійної діяльності.

В Україні відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність» категорія «банк» пояснюється як юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків».

У ринковій економіці функціонує не один вид банків, усі вони були класифіковані за певними ознаками.

За видами операцій, згідно закону, банки бувають універсальні та спеціалізовані. В свою чергу, останні поділяються на ощадні, іпотечні, інвестиційні та клірингові. Ощадні банки використовують кошти на депозити напряму від населення, в свій час українським монополістом такого типу був «Ощадбанк». Успіхом він завдячував широкій мережі філій та державний статус, що викликало довіру власників залучених коштів. Іпотечні банки забезпечують своїх клієнтів довгостроковими позиками на умовах застави нерухомості за допомогою заставних листів – спеціального виду цінних паперів. Інвестиційні зробили собі ім'я на фінансуванні та довгостроковому кредитуванні промисловості, торгівлі, транспорту та інших галузей. Клірингові банки активно діють у системі зарахувань платіжних документів та цінних паперів.

Попри те, що прибутки спеціалізованих банків схильні бути досить високими, останнім часом, а саме протягом 2000-х рр. спостерігається тенденція до інтенсивної універсалізації банківських установ. Така ситуація викликана швидким розвитком науки, суспільства та й економіки загалом. Поява нових можливостей, операцій, технологій та конкурентів змушують кожен банк рухатись вперед і одним із способів підвищення конкурентоздатності є розширення кола пропонованих послуг.

Залежно від форми власності, тобто приналежності фінансових ресурсів, розрізняють державні (АТ«Ощадбанк»), приватні («ПУМБ») та змішані (ПАТ АБ«Укргазбанк») комерційні банки. Ресурси приватних складаються за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб, їх є більшість. Ресурсами державних банків, відповідно, володіє держава. Варто підкреслити, що поза межами нашої

країни банки такого виду є рідкістю, оскільки має місце думка, що держава не в змозі бути ефективним власником.

Стосовно територіального охоплення існує поділ банків за масштабами їхньої діяльності та впливу. Наприклад, муніципальні (місцеві) банки надають свої послуги вузькому колу клієнтів і тому стають в більшій мірі залежними від них, ризикуючи більше. Регіональні та міжрегіональні функціонують у межах одного, чи кількох регіонів. Банки національного розмаху орієнтовані на універсальність, мають широку сітку філій та обслуговують великі підприємства.

Немалу партію у створенні умов для функціонування ефективного обігу грошей мають саме банки другого рівня, оскільки вони є фундаментом банківської системи країни та належать до спеціальної категорії ділових підприємств, які звикли називатись фінансовими посередниками. Фінансовими посередниками вважають спеціалізовані установи, що професійно займаються перерозподілом фінансових ресурсів між споживачем та постачальником. До фінансових посередників зараховують такі установи, як: банки, спеціалізовані інвестиційні компанії, також пенсійні фонди, трастові, кредитні і страхові компанії.

Головним із завдань фінансових посередників постає спрямування руху заощаджень (капіталу) до таких споживачів, які здаються найбільш ефективними. Основною базою для їх діяльності є безпосереднє пряме фінансування (або іншими словами реалізація інвестиційних та кредитних угод), а також заміна його непрямим за рахунок випущення своїх вторинних зобов'язань.

Банки, відповідно до законодавства України, призначені на виконання наступних функцій:

- залучення грошових коштів на рахунки юридичних осіб та фізичних облич;
- розміщення відповідних коштів на власних умовах та від свого ж імені;
- відкриття та ведення рахунків фізичних та юридичних осіб.

В умовах господарювання ринкової економіки головна роль даних банків проявляється в їх здатності акумулювати тимчасово вільні грошові ресурси для наступного їх розміщення і отримання прибутку.

Таким чином, банки одночасно задовольняють як свої, так і потреби суб'єктів економічної діяльності, при цьому стаючи базою для безперервного й сталого переміщення коштів в економіці.

Фінансові посередники забезпечують фактично увесь рух потоків коштів в національній економіці та формують основні передумови виробництва, включаючи всі стадії системи суспільного відтворення. Це означає, що саме через банки відбувається розподіл, обмін та споживання ресурсів. Їм також властива провідна місія в інфраструктурі ринку, адже саме фінансові посередники є тим необхідним медіатором для взаємовідносин між суб'єктами ринку в області грошей, що й забезпечує процес суспільного відтворення обох (макро та мікро) рівнях [8].

Отже, банківська система виступає центральною грошово-кредитною ланкою в економіці, оскільки саме вона проводить емісію, зберігання, перерозподіл та переміщення усіх грошових коштів, виступаючи таким чином водночас вихідною і кінцевою точкою колообігу готівкових та безготівкових потоків, тим самим напряму визначаючи й регулюючи обсяг в обігу та структуру грошової маси.

2. Аналіз ефективності діяльності банківської системи України.

У 2016 р. вітчизняна банківська система відзначає 25-ліття з дня свого створення та 20-річчя грошової реформи, що стали віхами в історії незалежної України. За цей час банківська система зазнавала і злетів, і падінь, однак і далі розвивається й удосконалюється. На сьогодні це один із найрозвинутіших елементів господарського механізму, оскільки її реформування було розпочате раніше за інші сектори економіки, що визначалося ключовою роллю банків при вирішенні завдань переходу до ринку.

Україна вступила в найвідповідальнішу і найскладнішу стадію здійснення реформ - період, який супроводжується масовими банкрутствами банків, інфляцією, девальвацією національної грошової одиниці, безробіттям та ін. Тому важко переоцінити в цій ситуації значення вітчизняної банківської системи загалом і кожної установи зокрема.

Розвиток банківської системи в Україні, забезпечення на ділі її ефективної підтримки з боку держави - одне з пріоритетних завдань економічної політики на сучасному етапі фінансово- економічної кризи та європейської інтеграції. У вітчизняній банківській системі останніми роками простежуються кількісні та якісні тенденції, які відображають як позитивні, так і негативні характеристики розвитку діяльності банківських установ.

На нашу думку, ефективність діяльності банків слід розглядати через сукупність цілей, дій, спрямованих на ефективну роботу банківської установи через координацію та ефективне використання ресурсів, а також вибір максимально дієвих методів та способів її забезпечення за повноцінної реалізації функцій, покладених на банки.

До основних чинників, які спричиняють негативний вплив на рівень ефективності діяльності вітчизняних банків, слід віднести: макроекономічні умови розвитку реального сектору економіки; перегляд стандартів бан-

ківського капіталу, підвищення вимог до банків, криза на кредитних ринках, обмежені можливості отримання прибутку та поширення процесів злиття і поглинань; створення банками філій за кордоном, що призводить до посилення конкуренції; втрату довіри потенційних споживачів банківських продуктів до банків; інституційну невизначеність банківського сектору; низьку капіталізацію банків[10, с. 141; 12, с. 61; 14, с. 50–51].

На рівень ефективності банків впливає структура власності в банківському секторі, основні зміни в операційній діяльності, питома вага банків на ринку депозитів, капіталізація банків. При цьому слід зазначити, що у більшості країн Центральної та Східної Європи найбільші позиції у банківських системах займають банки з іноземною участю, тому фактори, що розглядаються, у національних банківських системах відповідної держави врешті-решт визначаються банками з іноземним капіталом та характером їх розвитку (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Кількість банків, які мають банківську ліцензію та з іноземним капіталом в Україні

№ з/п	Назва показника	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
1.	Кількість банків, які мають банківську ліцензію	184	182	176	176	176	180	163	117
1.1	з них: з іноземним капіталом	53	51	55	53	53	49	51	41
1.2	у т.ч. зі 100 % іноземним	17	18	20	22	22	19	19	17
2	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	36,7	35,8	40,6	41,9	39,5	34,0	32,5	43,3

Зростання частки іноземного капіталу в банківській системі України має як позитивні, так і негативні наслідки.

Позитивними наслідками проникнення іноземного капіталу в банківську систему є: акумулювання дешевих іноземних інвестиційних ресурсів та вкладання їх у вітчизняну економіку; зростання конкуренції в банківській системі; запровадження міжнародного досвіду ведення банківського бізнесу, стандартів банківської діяльності та управління ризиками; впровадження нових банківських технологій і методів управління; просування нових видів банківських продуктів і послуг, перш за все роздрібних; надання коштів, консультаційних та інших послуг клієнтам при виході на міжнародні ринки грошей і капіталів; пошук і залучення зовнішніх партнерів для розвитку банківської справи в Україні; підвищення ефективності здійснення банківських операцій; поліпшення якості обслуговування клієнтів; робота над підвищенням фінансової грамотності населення; постійна увага до підвищення кваліфікації персоналу банку.

Однак є ризики, пов'язані зі швидким зростанням частки іноземного капіталу в банківській системі. Так у Республіці Польща, як і в інших країнах Центральної та Східної Європи, більше 75 % капіталу банків належить зарубіжним інвесторам [20, с. 113].

Недоліками, які пов'язані з проникненням іноземного капіталу в банківський сектор України, є: посилення залежності національної банківської системи від іноземного капіталу, що загрожує економічній, політичній і фінансовій незалежності країни; збільшення конкурентного тиску на вітчизняних учасників банківського ринку; підвищення системного ризику в країні внаслідок перенесення наслідків економічних та фінансових криз з інших країн; ускладнення контролю з боку Національного банку України як органу банківського регулювання та нагляду за операціями банків з іноземним

капіталом, рухом грошей, іноземної валюти та капіталу; ризик появи в країні банків з ненадійною репутацією, які матимуть на меті отримання прибутку від спекулятивних операцій, стимулювання споживання та імпорту; недостатньо активне використання іноземного капіталу для кредитування реального сектору економіки.

Тому доцільно привести у відповідність вітчизняне банківське законодавство до європейських і світових стандартів ведення банківського бізнесу та на законодавчому рівні обмежити участь іноземного капіталу у банківській системі України.

Так у США, Японії, Швеції та в інших країнах частка іноземного капіталу у банківській системі становить від 0 до 7 % [21, с. 106].

Нинішній етап розвитку вітчизняної банківської системи розпочався з різкої девальвації гривні та прискорення інфляційних процесів, що призвело до значного зменшення банківської ліквідності, погіршення умов функціонування банків та зниження ефективності їхньої діяльності, а, відтак і до нової банківської кризи 2014, що триває до тепер.

Діяльність банків протягом 2012-2013 років характеризувалася ефективністю. Так прибуток по системі банків за 2012 рік становив 7304 млн грн, а за 2013 рік - 1436 млн грн. У 2012–2013 роках банками України було досягнуто додатного рівня рентабельності активів відповідно 0,45 %, 0,12 % та рентабельності капіталу - 3,03 %, 0,81 %

Діяльність банківського сектору в 2009-2011, 2014-2015 роках була збитковою. Так за 2014 рік збиток банківського сектору становив 52966 млн грн, а за 2015 рік - уже 66600 млн грн (див. табл. 2). У 2015 році доходи українських банків склали 199193 млн грн, тоді як витрати - 265793 млн грн. Основну частку доходів становлять процентні доходи - 135145 млн грн, або

67,8 % загального обсягу. Таку структуру необхідно змінити на користь комісійних доходів, які у 2015 році склали 28414 млн грн, або 14,3 % (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

№	Назва показника	01.01.	01.01.	01.01.	01.01.	01.01.	01.01.	01.01.
1.	Резерви за активними операціями банків	122433	148839	157907	141319	131252	204931	321303
2.	Доходи	142995	136848	142778	150449	168888	210201	199193
3.	Витрати	181445	149875	150486	145550	167452	263167	265793
4.	Результат діяльності	-38450	-13027	-7708	4899	1436	-52966	-66600
5.	Рентабельність активів, %	-4,38	-1,45	-0,76	0,45	0,12	-4,07	-5,46
6.	Рентабельність капіталу, %	-32,52	-10,19	-3,64	3,03	0,81	-30,46	-51,91

У цілому показники, що характеризують ефективність діяльності банків України, можна класифікувати за двома рівнями, а саме: показники операційної ефективності та показники рентабельності.

Розрахунки технічних показників дають уявлення про кількісні параметри, які застосовуються для оцінки ефективності діяльності (табл. 2.3).

Як свідчать дані табл. 2.3, показники операційної ефективності банків України демонструють неефективність діяльності. Зокрема, негативної тенденції набуває збільшення витрат на проведення активних операцій. Дохідність операцій, що приносять процентний дохід, знижується, про що свідчить показник співвідношення процентного доходу до середньорічної величини активів (показники розглядалися порівняно з 2015 р.). Окрім того, важко не помітити усю глибину банківської кризи 2014—2015 рр. Загалом, в умовах спаду економіки скоротилися доходи підприємств, особливо реальні

надходження домашніх господарств, унаслідок чого погіршилася їх кредитоспроможність.

Таблиця 2. 3.

Основні показники діяльності банків за 2011-2016 рр.

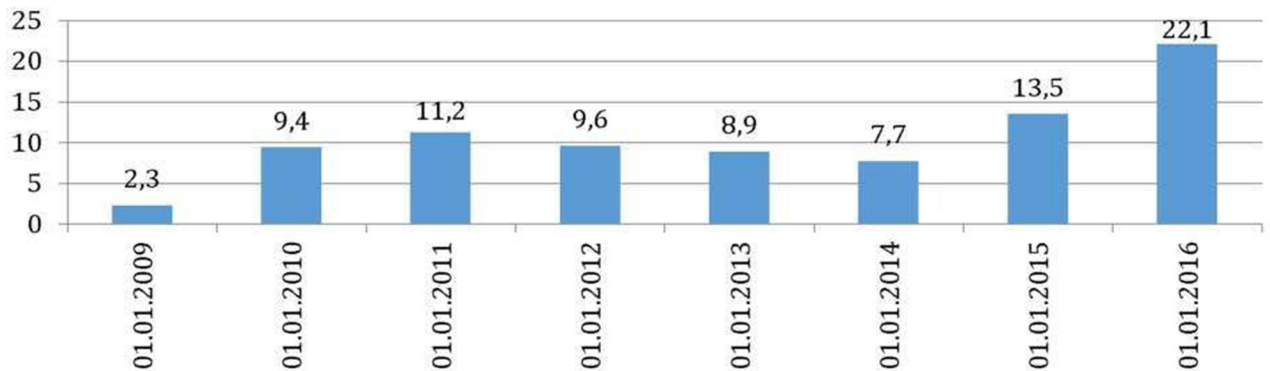
Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016*
Відношення величини витрат до величини доходів	105,4	96,74	99,15	125,2	133,4	105,1
Відношення величини витрат до середньорічної величини активів	14,27	12,91	13,10	19,98	16,91	8,28
Відношення комісійного доходу до середньорічної величині активів	1,75	1,64	1,20	0,02	1,81	1,25
Відношення процентного доходу до середньорічної величині активів	10,75	10,01	12,87	11,70	8,60	5,68

* – станом на 01.09.2016 [складено автором на основі джерел 13;14]

Діяльність банків залишається низькорентабельною. Значення показників рентабельності активів і рентабельності капіталу у 2009-2011, 2014-2015 роках були від'ємними, що свідчить відповідно про неефективне розміщення банками ресурсів і використання капіталу (див. табл. 2.2)

Основною причиною збиткової та неефективної діяльності банків України є різке погіршення якості кредитного портфеля через неспроможність багатьох позичальників повертати свої кредити та сплачувати відсотки, що обумовило високі відрахування в резерви за активними операціями.

Так у 2015 році тривала тенденція щодо підвищення частки задоволеної заборгованості за кредитами, яка станом на 1 січня 2016 року становила 22,1 % суми наданих кредитів (рис. 2.1).

Рис.2.1 Динаміка частки простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, % Джерело:[11]

Однією з найгостріших у розвитку банківської системи є проблема захисту власного та статутного капіталів від знецінення. Так, незважаючи на номінальне зростання обсягів власного та статутного капіталів банків, спостерігається реальне їх зниження в окремих періодах за рахунок девальвації гривні. Під час загострення фінансових криз 2009, 2014 та 2015 років українські банки втрачають власний капітал. І хоча вдається відновлювати тенденцію зростання власного капіталу протягом 2009-2013 років і статутного капіталу банківської системи протягом 2009-2013 років та у 2015 році, їх обсяг у доларовому еквіваленті в результаті девальвації гривні впродовж 2009, 2014-2015 років зменшується (див. Додаток С)

Інфляція також зменшила капітал усіх банків. На сьогодні капітал банківської системи залишається недостатнім як для стабільного функціонування і розвитку банківської системи, так і забезпечення розвитку реальної економіки за інноваційно-інвестиційною моделлю.

Зобов'язання банків за 2009-2014 роки зросли в 1,5 рази. Загальний обсяг зобов'язань банків за 2015 рік зменшився на 18157 млн грн, або на 1,6 %, і на 1 січня 2016 року становив 1150672 млн грн. Кошти суб'єктів господарювання

збільшилися за 2015 рік на 56254 млн грн, або на 21,5 %, - до 317626 млн грн, а кошти фізичних осіб скоротилися на 27311 млн грн, або на 6,6 %, до 389060 млн грн (Додаток D). На нашу думку, зменшення абсолютної суми коштів фізичних осіб свідчить про зниження довіри до банків саме з боку населення.

Обсяг активів банків із року в рік зростає. Активи банків за 2009-2015 роки зросли в 1,6 раза і станом на 1 січня 2016 року становили 1571411 млн грн (Додаток E). Більшу частину загальних активів складають кредитні операції, а відсоток за позиками був і залишається основним джерелом доходів банків.

Розвиток банківських систем більшості країн світу має багато спільних рис, таких як скорочення кількості банків, зростання обсягів банківського капіталу та його консолідація, повсюдне використання інтернет-банкінгу, розширення спектра та підвищення якості банківських послуг тощо [24, с. 27].

Останнім часом у зв'язку з проведенням НБУ політики “очищення” банківської системи активізувалися дискусії стосовно того, скільки банків потрібно Україні. Аналіз світового досвіду показує, що загальних підходів до визначення таких параметрів немає. Число банків у певній країні залежить від масштабів її економіки, особливостей законодавства, форми власності та організаційно-правових форм фінансово-кредитних установ, традицій ведення банківського бізнесу, національної специфіки та іншого

На початок 2017 року в Україні залишилось 93 платоспроможних банки, що майже в 2рази менше, ніж в 2014 році. Зменшилась до 10316 од. і загальна кількість банківських установ. А враховуючи затверджений НБУ графік збільшення мінімального обсягу статутного капіталу банків, в подальшому можна очікувати нових випадків самоліквідації комерційних банків. [7, с.3]

Наслідком банківської кризи 2014—2015 рр. стала значна зміна структури банківської системи й механізмів фінансового посередництва

загалом. Протягом 2016 року в структурі власності банківської системи України відбувались значні перегрупування. Внаслідок переходу системного ПАТ КБ «Приватбанк» у стовід-соткову власність держави станом на 01.01.2017 частка державних банків в структурі активів становила 52%, натомість частка банків з приватним українським капіталом складала близько 13%, банків іноземних банківських груп – 35%. (додаток А)

За підсумком 2016 року доходи банків України, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року, знизилися на 4,3% і становили 190,69 млрд. грн., в той час як витрати зросли на 31,7% – до 350,08 млрд. грн. Фінансовий результат діяльності БСУ за підсумком 2016 року був від’ємним та склав (-)159,39 млрд. грн. ((-)66,60 млрд. грн. за 2015 р.) (див. Додаток В).

Зменшення доходів протягом 2016 року порівняно з відповідним періодом минулого року пов’язане в першу чергу з отриманням збитків від торговельних операцій (за рахунок збитків від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами) та скороченням процентних доходів, обсяг яких порівняно з відповідним періодом минулого року скоротився на 62% та станом на 01.01.2017 р. відповідав 8,24 млрд. грн.

За підсумком 2016 року значно збільшились обсяги відрахувань у резерви, сума яких станом на 01.01.2017 р. склала 198,31 млрд. грн. (за підсумком 2015 р. – 114,54 млрд. грн.)

Зазначимо, що обсяг збитків БСУ за 2016 року значно перевищив аналогічний показник 2015 року, переважно внаслідок вагомого зростання сум відрахування в резерви протягом IV кв. 2016 року (до 198,31 млрд. грн. станом на 01.01.2017 р.), зумовленого виконанням плану врегулювання діяльності ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» в межах процесу націоналізації установи (рис.2.2)

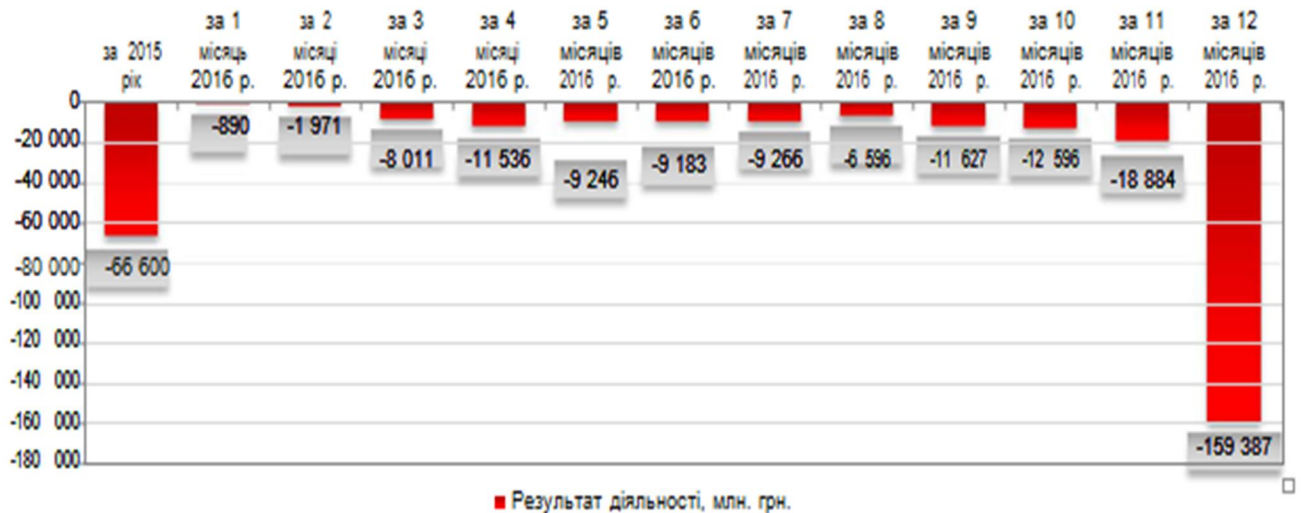

Рис. 2.2 Обсяги збитків БСУ за 2016р. Джерело:[11]

За підсумком 2016 р. 31 з 93 функціонуючих банків отримав збитки на загальну суму 169,3 млрд. грн. З цієї суми майже 80% (135,3 млрд. грн.) припадає на ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК». Інші банківські установи, що завершили звітний період з додатнім результатом діяльності, отримали сукупно 10,82 млрд. грн. прибутку. Окрім ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» до трійки найбільш збиткових за результатами 2016 р. увійшли ПАТ «УКРСОЦБАНК» та ПАТ «ВТБ БАНК» (рис. 2.3)

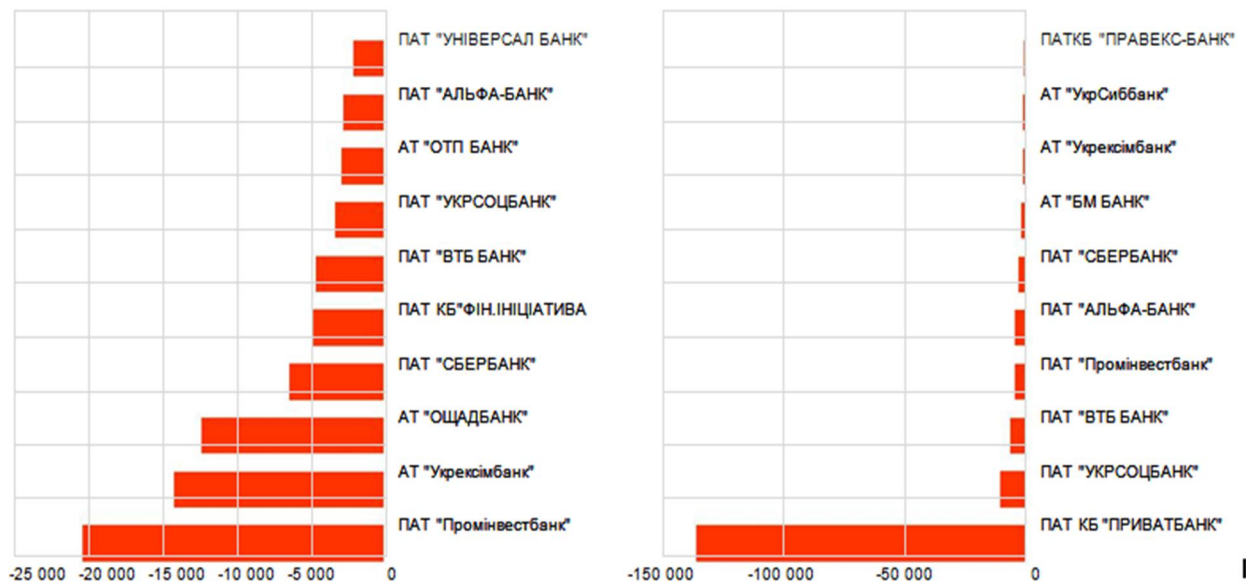

Рис. 2.3 - ТОП-10 збиткових банків станом на 2015 та 2016рр. Джерело:[11]

Серед найбільш прибуткових за підсумком минулого року банків були виключно іноземні фінансові установи – Райффайзен Банк Аваль, Сітібанк та ОТП Банк (див. рис. 5.3 та 5.4). На топ-3 найбільш прибуткові банки за підсумком 2016 р. припадало 57,5% загального обсягу прибутку, отриманого БСУ. (рис. 4)

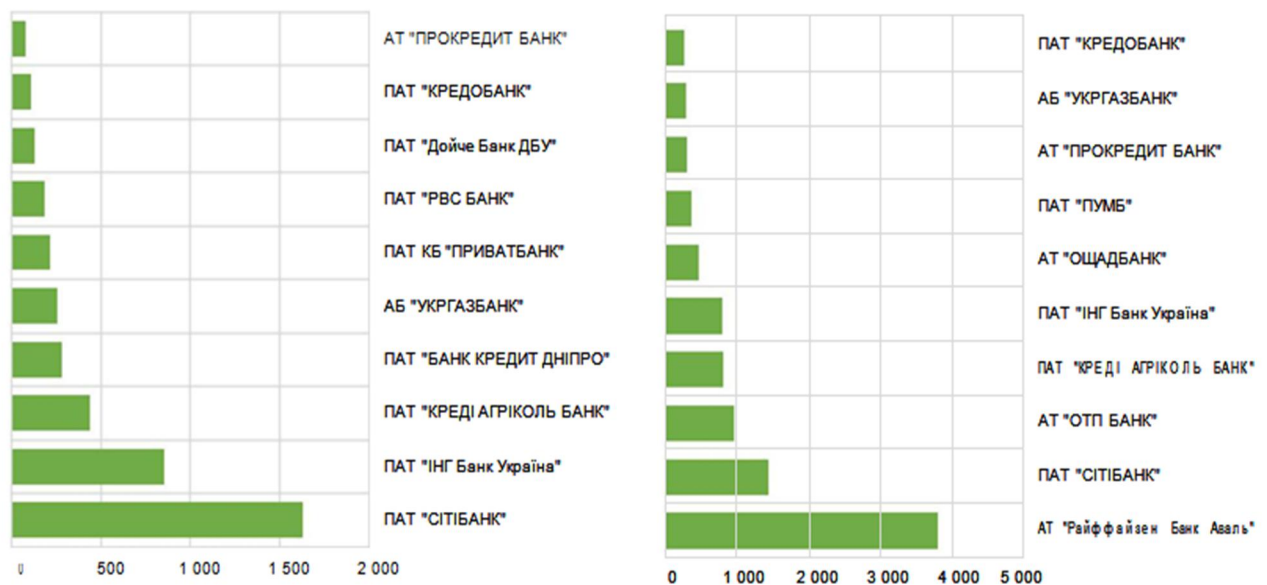

Рис.2. 4 - ТОП-10 прибуткових банків станом на 2015 та 2016рр. Джерело: [11]

Отже, структура банківського ринку за власністю банків є несприятливою для розвитку української економіки. Домінуючу частку на банківському ринку займають банки з іноземним капіталом, включаючи банки з російським капіталом. Лише група банків з українським приватним капіталом на 01.10.2015 характеризувалась позитивним фінансовим результатом (прибутки по групі становили 0,36 млрд грн) .

За даними консалтингових компаній "McKinsey" та "Finalta", ефективність діяльності банків України порівняно зі США у 2015 р. становила лише 16,3 %. У Туреччині цей показник дорівнював 36,2 %, у Польщі — 41,8, тоді як у Великобританії — 152,1 %. Мережеві показники діяльності вітчизняної банківської системи теж поки що поступаються зарубіжним. Як приклад, банківські рахунки в нашій країні мали тільки 53 % населення, а 89 %

роздрібних платежів було здійснено готівкою. Тому сьогодні найважливішими завданнями вітчизняної банківської системи є забезпечення стабільності її розвитку та підвищення ефективності функціонування.

Разом із тим варто зауважити, що в окреслений період закладено нові принципи проведення грошово-кредитної політики: розпочинається перехід до режиму таргетування інфляції, посилюється координація монетарної та бюджетної політик, вдосконалюються методи й інструменти грошово-кредитного регулювання [19, с. 20; 20, с. 38; 21, с. 54].

Проведений аналіз ефективності діяльності банків України дає підстави стверджувати про те, що крім проблемності функціонування банків, на їх ефективність впливає зовнішнє оточення, зокрема соціальна захищеність суб'єктів домашніх господарств, ділові очікування суб'єктів економічної діяльності, поведінка регулюючих органів влади до розвитку банківського сектору економіки.

Прогресивним інструментом стратегії ефективного функціонування банків України є стрес-тестування, на підставі якого виявляються особливо вразливі місця окремих сфер діяльності та оцінюється вразливість банків у стресових ситуаціях унаслідок істотного погіршення зовнішніх та внутрішніх умов функціонування.

На нашу думку, головною метою проведення системних реформ є зміцнення бази для здійснення стабільного й якісного кредитування як одного з найважливіших джерел економічного зростання, а також створення стійкої і розвиненої фінансової системи країни. Системні реформи переслідують мету створення сучасної фінансової системи як основи економіки країни.

3. Проблеми і перспективи вітчизняної банківської системи та напрями підвищення результативності її функціонування.

Результати аналізу сучасного стану банківської системи України вказують на позитиви і негативи розвитку діяльності таких установ. Недоліки показують, що основні цілі розвитку банківської системи України: забезпечення надійності, фінансової стійкості та конкурентоспроможності, нині ще не досягнуті., але вітчизняні банкімають великий потенціал та спроможні забезпечити виконання своїх функційіз метою досягнення макроекономічної стабільності та стійкого економічного зростання України.

Системні проблеми банківської системи, економіки України і суспільства в цілому значною мірою обумовлені протиріччям між надзвичайно потужними важелями, сконцентрованими в руках керівника Національного банку, які миттєво та масштабно впливають на рівень життя кожного громадянина й умови бізнесу (через валютний курс, ціни, надійність депозитів та вартість кредитів). При цьому діяльність НБУ залишається непрозорою та закритою для громадськості й учасників ринку. Активна самореклама НБУ не вирішує цю проблему і не веде до правдивої відкритої дискусії.

Також слід зазначити, що зростає концентрація та знижується конкуренція на банківському ринку. Однією з головних проблем розвитку банківської системи є низький рівень її конкурентоспроможності: українські банки не можуть конкурувати з іноземними банками. а тому з кожним роком кількість банків з іноземним капіталом зростає, і відповідно зростають їхні показники.

Причини, які викликали вищезазначені негативні наслідки діяльності банківської системи, можна поділити на три групи [25, с. 42]:

- загострення кризи реальної економіки передусім у сфері виробництва;

- недосконалість грошово-кредитної політики Національного банку України щодо банківських установ, зокрема їх ліквідації;
- внутрішньобанківські чинники, відсутність виробленої стратегії і тактики роботи банків в умовах фінансово-економічної кризи.

Зусилля НБУ останніх кількох років навести порядок із прозорістю власності на банківські активи і видаленні із ринку банків із схемними операціям не можна не вітати. Але в цьому процесі є суттєві вади. Банки працювали не тільки із провідними фінансово-промисловими групами, але і фінансували і обслуговували ринковий місцевий малий та середній бізнес, грошові вкладення якого не мали механізму страхового забезпечення, тому національний бізнес за останні роки у збанкрутілих банках поніс значні втрати ресурсу, що не могло не відбитися на ВВП країни.

Рівень макроекономічних негараздів відображає рис. 3.1., динаміка індексу споживчих цін, зміни обмінного курсу та цін товаровиробників.

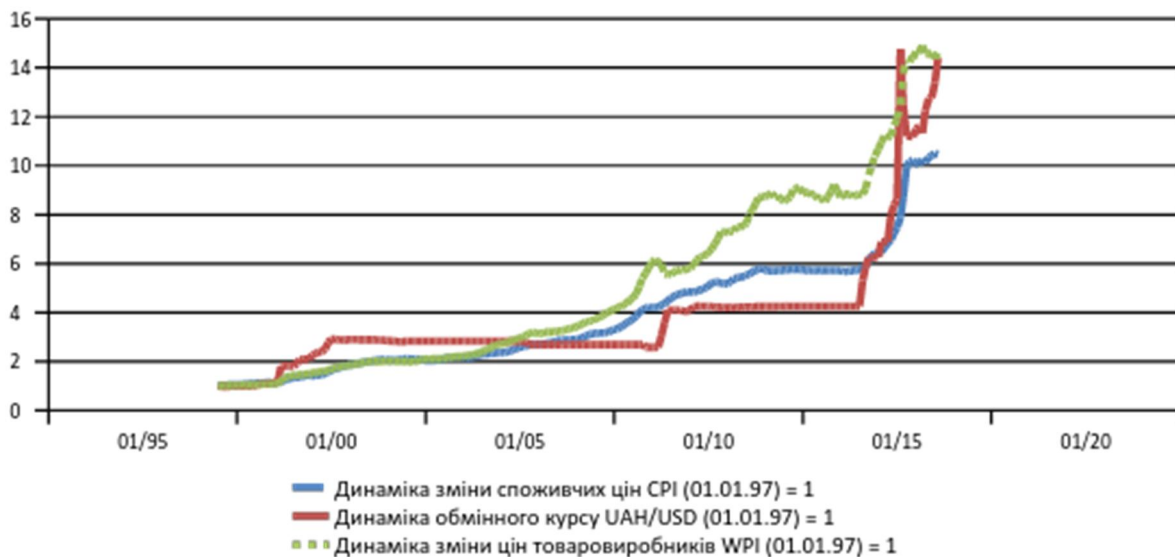

Рис.

3.1 Динаміка індексу споживчих цін, індексу цін товаровиробників та індексу обмінного курсу Джерело: укладено самостійно на основі даних [25]

Ця динаміка вказує на те, що Національний банк України та Уряд на існуючій моделі розвитку економіки не в змозі забезпечити сталий розвиток країни, стабільність національної валюти як проти ціни грошей на світових ринках, так і за внутрішніми цінами. За останні роки гривня втратила одну із основних функцій грошей – функцію накопичення багатства. Динаміка індексу інфляції споживчих цін за 19 років змінилася більше, ніж у 11 раз, індексу цін товаровиробників – у 14 раз, валютного курсу – 14 раз. Що вказує на те, що проблеми держави після грошової реформи 1996 року вирішувалися за рахунок життєвого рівня найбільш незахищених верств населення. Індекс товаровиробників (ціни державних монополій) випереджали динаміку індексу валютного курсу та споживчих цін. Монополізована економіка не забезпечує сталий розвиток держави, що є постійним фактором соціальної напруги у суспільстві.

Тренд реальних доходів населення за останніх років має негативний характер. Основним носієм тягаря фінансової кризи і війни є народ, який мав високі очікування від конструктивних дій влади в економіці. Нестабільність національної валюти призвела до дефолтів багатьох позичальників банківських установ як фізичних осіб так і юридичних осіб. Після кожного девальваційно - інфляційного витка бізнес згортає активність, або виходить у тіньовий обіг

Україна має малу відкриту економіку (сумарно експорт та імпорт знаходиться на рівні 100% ВВП), тому процеси на світових товарних і фінансових ринках мають прямий вплив на стан внутрішніх фінансів. На початку 0-х років у світовій економіці відбулося ряд подій, які мали значний вплив на Україну. Китай вступив у ВТО, відкрився для зростання один із найбільших товарних ринків світу, який потягнув за собою попит і зростання цін на всі товари, в тому числі на сировинних ринках. Ставка Федеральної резервної системи впала майже до нульових відміток, на всіх ринках, тому з'явилася зайва ліквідність, що поступово почала переростати у фінансові

«бульбашки» на різних ринках. Європа ввела єдину валюту та закрила багато екологічно брудних підприємств металургійного характеру. На український виник значний попит. І останнє для нас, у 2004 – 2005 відбулася «помаранчева» революція і світовий капітал побачив останнє «ельдорадо». Масовий прихід на український ринок у 2005 – 2008 році іноземного банківського капіталу із програмами споживчого кредитування створив фінансові «бульбашки» на ринку іпотечного кредитування і землі. Саме ці фінансові «бульбашки», правильні рішення по яким не були прийняті у 2009 – 2010 роках призвели до глибокої поточної фінансової кризи, а також втрати платоспроможності багатьох банків.

Велика кількість дефолтів позичальників різко збільшила потреби банків у створенні резервів під негативно класифіковані активи, що призвело до загальної збитковій діяльності і зменшенню рівня капіталізації. Рівень резервів за активними операціями збільшився до рівня 380 млрд. грн. Останнє стрес тестування у найбільших банках показало рівень негативно класифікованих активів – 41% (рис. 3.2).

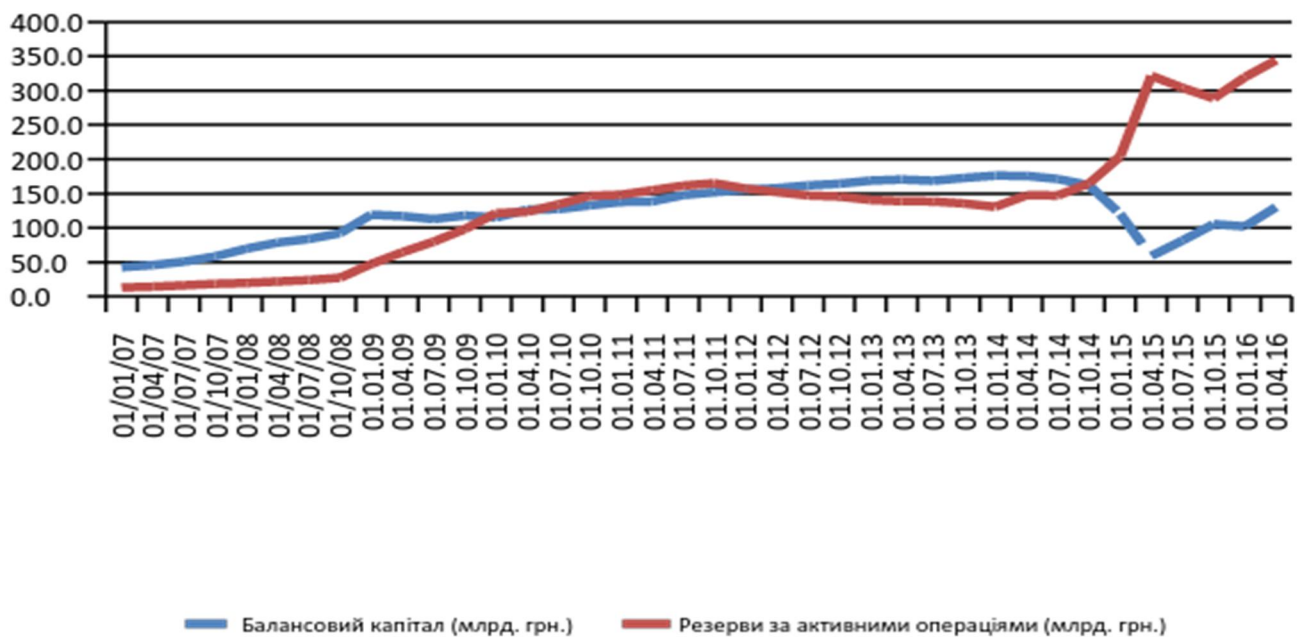
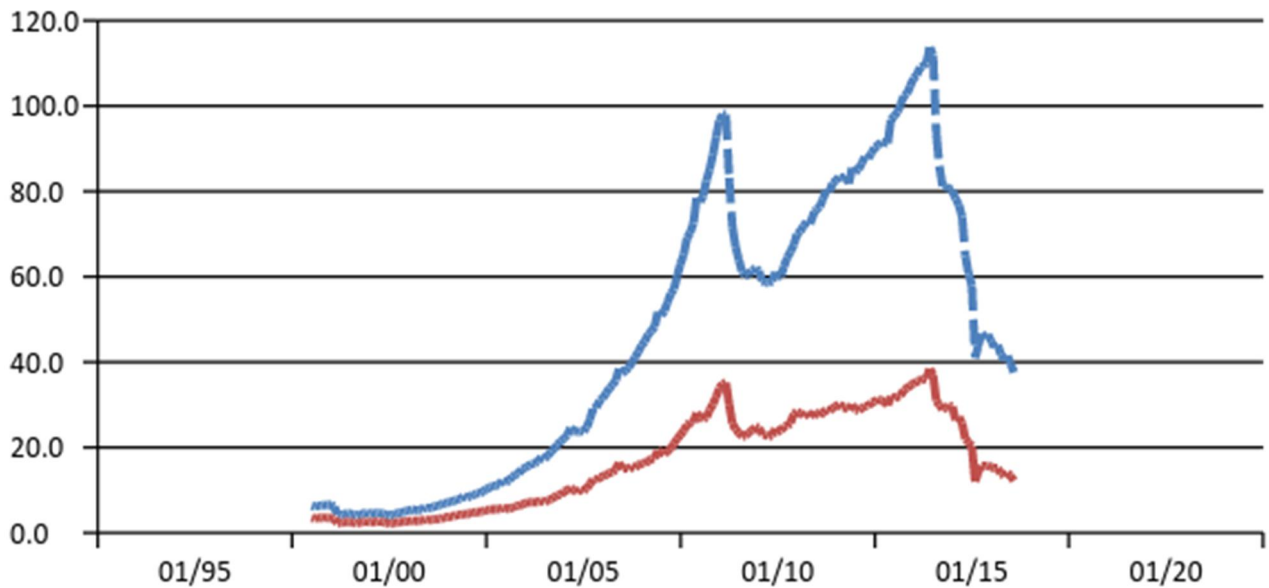

Рис. 3.2 Динаміка балансового капіталу та сформованих резервів у період 2007 – 2016рр. Джерело: укладено самостійно на основі даних [25]

Співпраця Уряду з Міжнародним валютним фондом мала такі ж наслідки, що і наприкінці 90-х. Тобто, ліки що прописав МВФ для України і ця стратегія яка реалізується НБУ і урядом – монетарний голод (рис. 3.3). Поточне уповільнення інфляції спирається на природу дефіциту грошових ресурсів і не сприяє відновленню кредитування в економіці. Україна і надалі відстає від розвитку найближчих сусідів.

Рис. 3.3 Динаміка монетарної бази та маси у період 1998 – 2016 р.

Джерело: укладено самостійно на основі даних [25]

Світові, зокрема, європейські, тенденції монетарного і банківського регулювання спрямовані, з одного боку, на обмеження ризикованості операцій банківської системи на фінансовому ринку, а з іншого – на підтримку економічного зростання, інтенсивне кредитування реального сектору, зокрема малого і середнього бізнесу.

У розвинених країнах внаслідок необхідності подолання впливу глобальної фінансово-економічної кризи відбувається фундаментальна зміна філософії центрального банкінгу, яку називають новою ерою монетарної політики. Її сутність в інтенсивному проведенні продуктивної грошової емісії (тобто емісії, яка використовується сектором реального виробництва товарів) і

переорієнтації емісійних каналів на стимулювання кредитування реального сектору, зокрема високих технологій, малого і середнього бізнесу.

До прикладу, Банк Англії вже два роки проводить Програму пільгового рефінансування банків, які кредитують реальний сектор, зокрема малий і середній бізнес (Funding for Lending Scheme with “incentives for lending skewed towards SMEs”). ЄЦБ здійснює цільові довгострокові операції рефінансування для кредитування банками виробництва (Targeted for Long-Term Refinancing Operations: for non-mortgage bank lending); монетарна політика ЄЦБ в цілому спрямована на запровадження широкої програми кількісного пом'якшення для стимулювання економіки: 10.03.2016 р. відбулось зниження ставки за головними операціями рефінансування до 0% та розширення програми викупу центральним банком облігацій до 80 млрд. євро щомісячно.

В цілому, глобальним трендом є інтенсивне впровадження економічних і монетарних стратегій, спрямованих на активне стимулювання економік, державну підтримку інноваційної активності, підтримку кредитування реального сектору засобами монетарної і структурної політики.

Витрати Європейської монетарної влади на підтримку банківського сектору в обсязі більше, ніж 650 млрд. євро через викуп у банків негативно класифікованих активів. В наших умовах рефінансування банків призвело до колапсу на валютному ринку як у 2009 році, так і в 2014 році.

Першочерговими завданнями щодо подолання кризи заборгованості є ряд комплексних заходів, які потребують зусиль і часу, серед яких:

- покращення якості корпоративного управління банками.
- посилення законодавчого поля у напрямку дослідження «штучного банкрутства позичальника» і притягнення шахраїв до відповідальності.

- посилення відповідальності менеджменту позичальників та бенефіціарів за неповернені кредити банкам шляхом створення «Єдиного реєстру позичальників» на базі статистичних звітів, що надають банки до НБУ.
- створення і законодавче забезпечення діяльності агенції (Фінансової Компанії) з викупу проблемних активів у банків по компаніям, які мають тимчасові труднощі із потоком надходжень.
- знайти новий раціональний підхід у вирішенні проблем іпотечних кредитів фізичних осіб, що були надані у ВКВ до кризи 2009 року.

Перспективи розвитку банківської системи України пов'язані з її перетворенням у конкурентну та ефективну сферу – локомотив інвестиційно-інноваційного розвитку економіки України. Інноваційні аспекти розвитку банківського сектора національної економіки України стануть ключовими при проведенні подальших досліджень.

Таким чином, маємо наступну стратегію розвитку діяльності банківської системи України. Базовою умовою ефективності роботи державних банків як інструментів економічної політики України має стати значне зменшення рівня корупції на рівні уряду та у самих державних банків. Банк розвитку України має плідно співпрацювати із міжнародними фінансовими організаціями та бути одним із основних їхніх партнерів в нашій країні. Одним із важливих завдань економічної політики України має бути стимулювання експорту товарів та послуг з високою доданою вартістю та імпорту новітніх технологій. Проведення системи стратегічних і тактичних заходів для виходу із банківської кризи, підвищення ефективності монетарного, валютного і банківського регулювання.

Ми вважаємо, що із метою підвищення ефективності діяльності банків України необхідно: систематизувати та вдосконалити законодавчу базу щодо захисту інтересів вкладників юридичних осіб, які на сьогодні не захищені в

ситуації банкрутства банку; відмінити сплату ПДВ під час продажу заставних активів із балансів банків; переглянути тарифи на послуги державної старанної служби; спростити процедури пакетної цесії кредитів; створити реєстр недобросовісних позичальників; упровадити регуляторну амністію на період докапіталізації; визначити потреби в капіталі по кожному банку; узгодити індивідуальні графіки докапіталізації відповідно до регуляторних норм; реалізація реформування політики Національного банку щодо монетарного і валютного регулювання для забезпечення повноцінної роботи кредитного і валютного міжбанківського ринків, оптимізації управління банківською ліквідністю для забезпечення валютної стабільності, зниження інфляції та створення монетарних передумов економічного розвитку, стимулювання зростання кредитування; розроблення стратегічних документів і необхідних законопроектів щодо переходу від моделі сировинної економіки до високотехнологічного промислового розвитку, стимулювання конкурентоздатних виробництв для імпортозаміщення і розвитку внутрішнього ринку.

ВИСНОВКИ

Результати аналізу сучасного стану банківської системи України вказують на позитиви і негативи розвитку діяльності таких установ. Недоліки показують, що основні цілі розвитку банківської системи України: забезпечення надійності, фінансової стійкості та конкурентоспроможності, нині ще не досягнуті.

Сьогодні стан функціонування банківської системи України характеризується зменшенням чисельності банківських установ внаслідок жорсткої політики НБУ щодо ліквідації ненадійних, низьколіквідних та неплатоспроможних банків; значним відпливом ресурсів за рахунок зменшення надходжень на рахунки за вкладками фізичних осіб, а також надходження виручки від усіх видів послуг; погіршенням якості кредитних портфелів через зростання заборгованості за кредитами, наданими суб'єктам господарювання та небанківським фінансовим установам; нарощуванням вкладень банків у цінні папери; відставанням темпів зростання доходів над темпами зростання витрат і, як наслідок, від'ємними фінансовими результатами діяльності банківських установ.

У процесі подальшого поглиблення банківської реформи з метою всебічного зміцнення та очищення банківської системи, забезпечення на ділі її ефективної підтримки з боку держави необхідно розглядати питання не лише зменшення кількості установ, але й якісного розвитку банківської системи України. Зменшення кількості, зокрема зарахування до категорії неплатоспроможних, відкликання ліцензії та ліквідація має відбуватися з використанням зарубіжного досвіду. З боку держави необхідно проводити не політику ліквідації банківських установ, а політику «кількісного пом'якшення» через їх реорганізацію шляхом злиття чи приєднання (поглинання) і спільних зусиль як Національного банку України, так і уряду.

Для забезпечення стабільного функціонування та розвитку банківської системи, покриття ризиків у діяльності банків, підвищення конкурентоспроможності, рівень капіталізації банків залишається недостатнім. Збільшення рівня капіталізації банків України повинно бути основною складовою у стратегії їхнього зростання. Кожен банк має у своєму портфелі проблемні кредити. Але при цьому важливе значення мають обсяги такої задовненої заборгованості та темпи її зростання. Банківські установи мають прикладати максимум зусиль, аби відсоток неповернення кредитів був якомога нижчим.

Для мінімізації ризиків неповернення банківських кредитів позичальниками банки, на нашу думку, повинні: деталізувати етапи кредитного процесу; дотримуватися вимог Національного банку України при оцінці кредитоспроможності юридичних осіб і розробляти та удосконалювати власні методики аналізу кредитоспроможності фізичних осіб; розробляти різні види кредитних договорів залежно від виду кредиту; не підходити формально при структуруванні кредиту та при укладанні кредитних договорів з позичальниками; активно використовувати процентну політику як метод стимулювання отримання позичальниками кредитів, зокрема знижувати процентні ставки за кредитами у виробництво; здійснювати постійний кредитний моніторинг, проводити попередній, поточний та наступний контроль виконання позичальниками умов кредитного договору; аналізувати чинники виникнення проблемних кредитів та управляти ними шляхом їх реструктуризації, зокрема валютних кредитів; підвищувати кваліфікацію кредитних працівників банку для покращення якості та культури кредитного обслуговування клієнтів.

Так організація процесу кредитування у публічному акціонерному товаристві «Державний ощадний банк України» (ПАТ «Ощадбанк») передбачає дванадцять етапів, у банку розроблена власна методика аналізу

кредитоспроможності фізичних осіб, використовуються різні види кредитних договорів, найнижча процентна ставка за кредитами, моніторинг починається з процесу видачі кредиту і продовжується до моменту закінчення дії конкретної кредитної угоди. Банк активно співпрацює з позичальниками щодо своєчасного виконання ними взятих на себе зобов'язань за кредитами і недопущення простроченої заборгованості. У випадку виникнення у позичальників з об'єктивних причин тимчасових фінансових труднощів банк здійснює реструктуризацію кредитної заборгованості. Особливу увагу та значення в ПАТ «Ощадбанк» звертають на підвищення кваліфікації кредитних працівників.

Проте глибоку банківську кризу не можна подолати лише банківськими заходами, кредитними, монетарними інструментами, бо її першопричина прихована в економіці. Саме тому потрібно ставити питання про економіку і банки, а не тільки банківську проблему. На взаємодії органів державної влади, Національного банку України, банківських установ повинен базуватися подальший розвиток вітчизняної банківської системи. Більш глибокий аналіз становлення, розвитку та сучасного стану діяльності банківських установ, їх проблем та напрямів вирішення в умовах фінансово-економічної кризи та європейської інтеграції сприятиме реформуванню та подальшому розвитку в Україні надійної та ефективної банківської системи.

Підсумовуючи дослідження, слід зазначити, що в корені всіх фундаментальних проблем економіки нашої країни лежить ментальна складова українського народу, яка характеризується низьким рівнем внутрішньої єдності людей і недостатнім «здоровим» патріотизмом. Як наслідок, відсутня глибока мотивація до спільних зусиль українців для підвищення рівня життя всього українського народу: кожен громадянин діє переважно у власних інтересах і ігнорує інтереси суспільства. Тому вкрай важливо виховувати в кожному українцеві почуття єдності з оточуючими і любов до своєї держави – у корені трансформувати менталітет українського народу.

Список викоистаної літератури

1. Енциклопедія Банківської Справи України / за заг. ред. В.С. Стельма х а. – К.: Молодь, Ін. Юре, 2001. – 680 с. – С. 56.
2. Савлук М.І. Гроші та кредит: підручник / М.І.Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін.; за заг. ред. М.І.Савлука. – К.: КНЕУ, 2001. – 599 с. – С. 64.
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07. 12. 2000 р. № 2121-III : [Електронний ресурс]. – Джерело доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/пробанкиібанківськудіяльність>
4. Жарковская Е.П.Банковское дело / Е.П.Жарковская. – М.: Омега-Л, 2004. – 440 с. – С. 44
5. Дзюблюк О.В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах реформування економіки / О.В. Дзюблюк. – БК.: Поліграф-книга, 2000. – 512 с. – С. 77 - 78.
6. Agenda Publishing House, United Kingdom, 2015.— P. 83—86
7. Гетманцев Д.О., Шукліна Н.Г. Банківське право України: – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.- с. 25
8. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ГРОШОВОГО ОБІГ ТА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ
Монографія за ред. О. В. Дзюблюка
9. Банківська система [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0
- 10.Коваленко В.В. Ефективність банківської системи в умовах глобальної конкуренції / В.В. Коваленко, О.Г. Коренева // Economics and Management: Challenges and Perspectives: Collection of scientific articles. – «East West»

Association For Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna, Austria, 2015.– С. 140–145.

11. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://www.bank.gov.ua/>.
12. Буряк А.В. Метод фінансових коефіцієнтів як інструмент оцінки ефективності діяльності українських банків / А.В. Буряк // Економічний часопис ХХІ століття. – 2011. – № 11–12. – С. 61–64.
13. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442.
14. Доходи та витрати банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442.
15. Коваленко В.В Трансформаційні напрями розвитку банківської системи України / В.В. Коваленко// Економічний форум – 2015.–№ 2
16. Національне рейтингове агентство «Рюрік». Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2016 року . [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf
17. Міщенко В. І. Взаємодія органів державного управління як фактор подолання фінансової кризи / В. І. Міщенко, Р. С. Лисенко // Фінанси України.— 2009.— № 1.— С. 50—57 Облік і фінанси, № 1 (71) ' 2016 Стан та перспективи розвитку банківської системи України Д.І. ДЕМА
18. Науменкова С. Основні напрями координації грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики / С. Науменкова, С. Міщенко // Вісник НБУ.— 2012.— № 5.— С. 13—21.
19. Проблеми реформування банківської системи України в контексті європейської інтеграції: інформаційно-аналітичні матеріали. Вип. 8 [Текст] / В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, В. В. Крилова, В. В. Ващенко, Н. В. Грищук та інші. - К.: Національний банк України. Центр наукових

- досліджень, 2007. - 266 с.[Електронний ресурс]/Режим доступу:
http://www.bank.gov.ua/Publication/research/Centre_S_S/Eurointegration.pdf
20. Дмитренко, М. Г. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України в умовах глобалізації фінансових ринків [Електронний ресурс] / М. Г. Дмитренко, І. Ю. Кочума // Вісник Університету банківської справи Національного банку України, 2008. - № 3. - С. 102 - 107. - Режим доступу:http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/VUbsNbU/2008_3/Visnyk%20UBS%20NBU%203_78.pdf.
  21. Шевчук О.О. Проблеми та перспектив розвитку банківської системи України / О.О. Шевчук, Р.М. Томма // Митна справа. – 2014. – № 5(95). – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 50–53
  22. Mishchenko S. V. Th e Role of State Banks in Ensuring the Stability of the Financial System / S. V. Mishchenko, S. V. Naumenkova // Economics, Management, Law: Problems and Prospects. Collection of scientific articles Volю
  23. Науменкова С. Нові тенденції в монетарній політиці та діяльності централь- них банків у посткризовий період // С. Науменкова, С. Міщенко // Банківська справа.— 2011.— № 5.— С. 12—29.
  24. Гуцал, І. С. Банківська система України сьогодні: основні проблеми і перспективи розвитку [Текст] / І. С. Гуцал, Я. І. Чайковський // Фінанси України. - 1997. - № 8. - С. 42 - 48.
  25. The World Bank Group. [Електронний ресур] Режим доступу:
<http://www.worldbank.org/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Основні показники діяльності банків України, 01.01.2017 р.

Банк	Активи	Кредити та заборгов. клієнтів	Зобов'язання	Статутний капітал	Власний капітал	Результат діяльності
Банки з державною часткою						
ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	220 017 621	54 691 631	207 353 197	50 694 751	12 664 424	-135 309 076
АТ "Укресімбанк"	160 303 832	58 426 564	155 044 114	31 008 041	5 259 719	-1 011 106
АТ "ОЩАДБАНК"	210 099 278	66 194 494	195 166 730	34 856 840	14 932 548	468 169
АБ "УКРГАЗБАНК"	53 681 058	20 398 637	48 691 711	13 837 000	4 989 347	293 681
Укр.банк реконстр.та розв.	119 398	0	57 262	120 000	62 136	-3 145
ПАТ "РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР"	193 284	0	40 589	153 100	152 695	2 091
Усього по банках з державною часткою	644 414 470	199 711 327	606 353 602	130 669 732	38 060 868	-135 559 387
Банки іноземних банківських груп						
ПАТ "Промінвестбанк"	34 323 896	27 155 978	29 174 475	40 615 448	5 149 421	-4 227 141
ПАТ "УКРСОЦБАНК"	41 800 097	23 452 606	28 983 149	16 673 140	12 816 948	-10 366 699
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	55 999 735	28 003 966	45 927 657	6 154 516	10 072 078	3 820 644
ПАТ "ВТБ БАНК"	20 640 072	12 684 054	17 245 342	34 215 784	3 394 730	-6 320 416
ПАТ "КРЕДОБАНК"	11 004 498	5 594 596	9 916 717	2 248 969	1 087 781	263 676
ПАТ "ВіЕс Банк"	3 909 280	1 407 183	3 010 206	420 000	899 075	63 605
ПАТ "МАРФІН БАНК"	3 538 747	1 428 646	3 126 383	462 101	412 364	23 436
АТ "УкрСиббанк"	45 367 425	20 678 612	41 263 368	5 069 262	4 104 057	-993 968
ПАТ "Ідея Банк"	3 356 235	2 425 216	3 071 934	298 742	284 301	53 340
ПАТКБ "ПРАВЕКС-БАНК"	4 403 518	982 249	3 275 853	1 038 007	1 127 666	-588 380
ПАТ "КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК"	29 895 180	15 505 337	27 419 546	1 222 929	2 475 634	807 786
АТ "ПІРЕУС БАНК МКБ"	3 328 652	1 072 002	2 812 510	2 531 347	516 142	4 047
ПАТ "АЛЬФА-БАНК"	38 953 914	25 629 498	35 642 190	7 515 616	3 311 724	-4 094 773
ПАТ "ІНГ Банк Україна"	17 358 491	12 170 816	13 620 498	731 298	3 737 993	791 103
АТ "ОТП БАНК"	24 831 464	15 211 493	22 271 470	6 186 023	2 559 995	962 010
ПАТ "СІТІБАНК"	19 459 670	4 798 665	17 360 499	120 000	2 099 171	1 437 499
АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	12 117 205	7 898 428	10 854 580	836 708	1 262 626	300 648
ПАТ "СБЕРБАНК"	48 355 811	40 393 785	44 633 471	12 465 461	3 722 340	-2 817 967
АТ "БМ БАНК"	1 752 468	817 134	1 036 714	3 281 397	715 754	-1 759 159
ПАТ "БАНК ФОРВАРД"	1 938 379	1 179 669	1 591 739	283 000	346 640	6 247
ПАТ "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"	2 242 986	1 092 026	1 735 052	252 500	507 934	60 726
ПАТ "Дойче Банк ДБУ"	2 466 170	210 789	2 110 855	228 666	355 316	112 796
ПАТ"СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК"	1 996 473	1 198 474	1 563 893	250 000	432 580	57 882
ПАТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"	1 170 614	842 875	917 578	136 470	253 036	28 355
ПАТ "БТА Банк"	2 192 161	452 036	541 204	1 500 000	1 650 957	564
Усього по банках іноземних банківських груп	432 403 142	252 286 133	369 106 881	144 737 385	63 296 261	-22 374 139
Банки з приватним українським капіталом						
ПАТ "ПУМБ"	44 552 608	24 755 755	40 504 312	3 294 492	4 048 295	367 011
Акціонерний банк"Південний"	20 674 605	13 590 570	18 587 730	956 894	2 086 875	68 949
ПАТ "МЕГАБАНК", Харків	9 117 166	7 811 974	8 254 191	620 000	862 975	25 727
ПАТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	8 279 153	4 499 675	7 680 706	1 521 000	598 447	-120 594
ПАТ "ДІАМАНТБАНК"	7 414 512	3 585 062	7 301 178	210 000	113 334	-573 016
ПАТ "БАНК ВОСТОК"	7 764 880	4 957 517	7 241 864	307 350	523 016	95 383
АТ "ТАСКОМБАНК"	8 128 414	5 604 952	7 476 568	308 000	651 845	5 764
ПАТ "МІБ"	6 892 808	2 120 341	6 684 633	161 626	208 175	42 665
ПАТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	5 093 902	3 320 625	4 312 159	3 102 672	781 743	77 141
БАНК ІНВЕСТ. ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	4 580 484	4 143 086	4 039 502	500 000	540 982	7 782
ПАТ "А - БАНК"	3 256 760	2 411 494	2 866 187	212 950	390 573	118 407
АБ "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	2 843 329	823 512	2 169 540	510 393	673 789	-83 243

ПАТ АКБ "АРКАДА"	1 919 544	932 452	1 133 587	220 445	785 956	9 726
ПАТ "Полтава-банк"	1 836 539	662 764	1 293 094	155 100	543 445	74 322
АТ "Місто Банк"	1 798 579	1 389 698	1 600 275	494 980	198 305	-318 730
ПАТ "КБ "ГЛОБУС"	1 498 815	817 630	1 207 866	160 000	290 948	-84 003
ПАТ "БАНК АВАНГАРД"	1 332 940	44 266	1 119 887	162 382	213 053	48 561
ПАТ "БАНК "ГРАНТ"	1 214 801	823 404	725 281	400 000	489 519	33 484
АКБ "НОВИЙ"	1 316 769	429 788	1 268 252	150 000	48 517	-26 230
ПАТ "КОМІНВЕСТБАНК"	1 102 925	691 462	942 961	125 000	159 965	5 512
ПАТ "МОТОР-БАНК"	1 199 801	133 243	1 045 324	80 759	154 476	21 349
ПАТ "БАНК СІЧ"	1 128 597	557 508	998 699	128 400	129 898	816
ПАТ "АСВІО БАНК"	973 962	759 980	636 072	300 000	337 890	9 795
ПАТ "БАНК 3/4"	814 050	378 534	309 581	350 000	504 468	56 034
ПАТ "ЄВРОПРОМБАНК"	779 645	750 993	591 674	145 000	187 971	-76 101
ПАТ "КРИСТАЛБАНК"	861 262	178 481	662 023	120 523	199 239	48 675
ПАТ "АБ "РАДАБАНК"	819 392	439 654	581 915	131 000	237 477	10 891
ПАТ "ЮНЕКС БАНК" м. Київ	764 749	504 634	580 272	292 000	184 477	-16 268
АТ "БАНК БОГУСЛАВ"	780 582	435 546	587 127	180 000	193 454	-2 491
ПАТ "ФІНБАНК"	650 906	628 810	489 072	185 050	161 834	-86 206
АТ "МетаБанк"	623 092	239 527	465 784	120 063	157 308	20 994
ПАТ"БАНК "УКРАЇН.КАПІТАЛ"	573 193	218 269	431 498	120 721	141 695	2 348
АТ "УКРБУДІНВЕСТБАНК"	504 200	285 896	374 489	120 005	129 710	562
ПАТ "ОКСІ БАНК"	576 535	318 829	365 409	145 000	211 126	628
ПАТ "АЙБОКС БАНК"	633 236	323 451	463 110	122 455	170 125	145
ПАТ "ДІВІ БАНК"	467 496	169 251	210 929	253 700	256 566	1 305
Полікомбанк	552 724	297 575	367 087	120 300	185 636	290
ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК"	451 863	298 900	369 248	120 028	82 615	-39 720
ПАТ "ПФБ" м.Кременчук	407 432	203 214	227 384	120 384	180 048	25 842
ПАТ "АКБ "КОНКОРД"	387 417	192 593	220 671	155 000	166 746	1 885
ПАТ "АКБ "Траст-капітал"	347 035	182 678	122 908	150 001	224 127	-280
ПАТ "ВЕРНУМ БАНК"	347 573	228 258	164 059	169 500	183 514	11 142
ПАТ "РВС БАНК"	326 142	12 560	86 479	300 039	239 662	-69 876
ПАТ "БАНК АЛЬЯНС"	312 971	184 332	125 194	129 779	187 778	50 036
ПАТ "БАНК ФАМІЛЬНИЙ"	290 927	23 859	209 101	120 000	81 826	-6 775
ПАТ "АПЕКС-БАНК"	210 979	100 178	189 519	303 000	21 460	-245 613
ПАТ "ВЕКТОР БАНК"	203 834	186 370	83 149	121 000	120 684	-2 118
ПАТ "КБ "ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	219 352	108 451	101 303	120 000	118 049	1 790
АТ "АЛЬТБАНК"	409 662	0	276 692	126 116	132 970	1 499
ПАТ "КБ"ФІНАНСОВИЙ ПАРТНЕР"	163 395	34 473	35 444	125 000	127 951	1 912
ПАТ "БАНК "ПОРТАЛ"	161 284	137 724	32 325	125 000	128 960	-6 224
ПАТ "КРЕДИТ ОПТИМА БАНК"	138 479	70 911	12 303	120 000	126 176	253
ПАТ "АЛЬПАРІ БАНК"	129 441	5 876	2 280	122 000	127 161	3 104
ПАТ "КБ "ГЕФЕСТ"	81 341	79 041	216	121 000	81 124	-40 107
ПАТ КБ "Центр"	217 193	148 302	87 523	120 000	129 670	883
ПАТ "АП БАНК"	316 317	75 232	182 558	160 000	133 759	-5 185
АТ "КІБ"	309 723	136 815	168 272	128 621	141 451	2 497
"ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	1 282 961	784 871	1 044 407	230 000	238 555	2 426
ПАТ АКБ "Львів"	1 470 647	760 480	1 292 674	272 870	177 973	-3 961
АБ "ЕКСПРЕС-БАНК"	1 408 493	555 569	978 047	248 768	430 446	192
АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"	2 783 019	2 080 879	1 937 931	607 798	845 088	94
АТ "РЕГІОН-БАНК"	333 151	138 640	183 736	120 100	149 415	940
Усього по банках з приватним українським капіталом	166 033 582	96 766 415	143 703 265	20 924 262	22 330 317	-547 978
Усього по платоспроможних банках	1 242 851 194	548 763 874	1 119 163 748	296 331 379	123 687 446	-158 481 503

Джерело: [16]

Основні показники результатів діяльності банківської системи України

Показник	Основні показники результатів діяльності банківської системи України, млн. грн.						
	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.04.2016	01.07.2016	01.10.2016	01.01.2017
Чистий процентний дохід	49 051	54 066	39 066	10 217	21 490	32 678	44 169
Чистий комісійний дохід	20 999	23 387	22 568	5 688	11 348	18 181	24 180
Результат від торговельних операцій	3 304	15 511	21 450	-3 769	-1 837	4 749	8 243
Чистий операційний дохід від основної діяльності	73 354	92 964	83 124	12 116	31 001	55 608	76 592
Чистий інший операційний дохід	-7 207	-5 486	-3 424	266	-1 799	-3 091	-1 315
Чистий операційний дохід	66 147	87 478	79 700	12 382	29 202	52 517	75 277
Інший дохід	5 566	5 064	4 577	880	2 129	4 202	5 674
Загальні адміністративні витрати	40 672	44 614	36 742	9 170	18 483	28 301	39 366
Відрахування в резерви	27 975	103 297	114 541	11 335	21 969	37 512	198 310
Податок на прибуток	1 630	-2 383	-406	-309	-1 176	-1 180	-418
Фінансовий результат поточного року	1 405	-52 966	-66 600	-8 011	9 183	-11 627	-159 387
Коефіцієнт ефективності діяльності	138,43%	154,48%	167,14%	102,18%	129,95%	150,95%	152,34%
Загальні адмін. витрати / валовий дохід	24,08%	21,22%	18,45%	21,43%	20,97%	20,20%	20,64%
ROA	0,12%	-4,07%	-5,46%	-2,48%	-2,48%	-2,48%	-2,48%
ROE	0,81%	-30,46%	-51,91%	-26,56%	-26,56%	-26,56%	-26,56%

Джерело: [16]

Дані щодо структури пасивів банків України у 2009 – 2015 роках

№ з/п	Назва показника	01.01. 2010 р.	01.01. 2011 р.	01.01. 2012 р.	01.01. 2013 р.	01.01. 2014 р.	01.01. 2015 р.	01.01. 2016 р.
1.	Пасиви, усього	880302	942088	1054280	1127192	1278095	1316852	1254385
2.	Капітал	115175	137725	155487	169320	192599	148023	103713
3.	Частка капіталу в пасивах, %	13,08	14,62	14,75	15,02	15,07	11,24	8,27
4.	Статутний капітал банків	119189	145857	171865	175204	185239	180150	206387
5.	Частка статутного капіталу в капіталі, %	103,49	105,91	110,53	103,49	86,18	121,70	199,00

Джерело: складено на основі даних НБУ [11]

Динаміка і структура зобов'язань банків за 2009-2015 роки

№ з/п	Назва показника	01.01. 2010 р.	01.01. 2011 р.	01.01. 2012 р.	01.01. 2013 р.	01.01. 2014 р.	01.01. 2015 р.	01.01. 2016 р.
1.	Зобов'язання банків	765127	804363	898793	957872	1085496	1168829	1150672
2.	Кошти суб'єктів господарювання:	115204	144038	186213	202550	234948	261372	317626
3.	Частка коштів суб'єктів господарювання у зобов'язаннях, %	15,1	17,9	20,7	21,2	21,6	22,4	27,6
4.	Кошти фізичних осіб	210006	270733	306205	364003	433726	416371	389060
5.	Частка коштів фізичних осіб у зобов'язаннях, %	27,5	25,7	34,1	38,0	40,0	27,3	33,8

Джерело: складено на основі даних НБУ [11]

Динаміка і структура активів банків за 2009 – 2015 роки

№ з/п	Назва показника	01.01. 2010 р.	01.01. 2011 р.	01.01. 2012 р.	01.01. 2013 р.	01.01. 2014 р.	01.01. 2015 р.	01.01. 2016 р.
1.	Загальні активи	1001626	1090248	1211540	1267892	1408688	1520817	1571411
2.	Річний темп приросту загальних активів, %	2,9	8,9	11,1	4,7	11,1	8,0	3,3
3.	Кредити надані	747348	755030	825320	815327	911402	1006358	965093
4.	Частка кредитів наданих у загальній сумі активів, %	74,6	69,3	68,1	64,3	64,7	66,2	61,4
5.	Зростання кредитів наданих, %	-5,7	1,0	9,3	-1,2	11,8	10,4	-4,1
6.	Вкладення в цінні папери	39335	83559	87719	96340	138287	168928	198841
7.	Зростання вкладень у цінні папери, %	-3,1	112,4	5,0	9,8	43,5	22,2	17,7
8.	Частка вкладень у цінні папери у загальній сумі активів, %	3,9	7,7	7,2	7,6	9,8	11,1	12,7

Джерело: складено на основі даних НБУ [11]